

זירה

על-זירתי

מיפוי קהילתי

כלי מתוך ארגז הכלים להשתתפות אזרחית ואקטיביזם של צעירים וצעירות

הכלי על רגל אחת

זירה: על-זירתי

1

תקציר הכלי

כדי לפעול בקהילה מסוימת עלינו להכיר אותה טוב ככל האפשר. כלי זה יאפשר לכם להבין מהו מיפוי קהילתי, מדוע חשוב לקיימו לפני כל פעולה וכיצד צריך להיראות מיפוי קהילתי איכותי שיקל על העבודה שלנו ואף ימקצע אותה.

2

מתי אשתמש בכלי?

כאשר יש לי צורך לערוך מיפוי קהילתי לפני כניסה להתערבות / פעילות חברתית בכל שכונה / עיר או קהילה ואפילו בקרב קהילות מקצועיות (לדוגמה: קהילת המורים).

3

מה תהיה התוצאה?

מיפוי מעמיק ככל הניתן יאפשר לי להבחין בכל הנכסים הקיימים בקהילה, מחד גיסא, ובכל נקודות החולשה, מאידך גיסא. המיפוי יאפשר לי למזער התנגדויות, לרתום את חברי הקהילה ואפילו לגייס משאבים רבים (בעיקר שווי כסף) מקרב חברי הקהילה.

הקדמה

בואו נדבר רגע על מיפוי. כלי הכרחי וחשוב כמעט בכל פעולה שאנחנו עושים בחיים המקצועיים שלנו ובחיי היום-יום. גם אם אתם חושבים שמעולם לא ערכתם מיפוי נסו לחשוב על האופן שבו בחרתם את האוניברסיטה שבה אתם לומדים או למדתם. חשבו על האופן שבו בחרתם את קופת החולים שאליה אתם משתייכים או אפילו מהו הסופרמרקט שבו אתם לקוחות קבועים. בכל אחד מהמקרים האלה, גם אם לא באופן פורמלי של כתיבת מסמכים משווים וניהול טבלאות, ערכתם מיפוי שכלל תבחינים כמו קרבה לבית, רמת מחירים, רמה אקדמית, ועוד.

לרוב, המיפויים היום-יומיים שאנחנו עושים משווים ועוזרים לנו לקבל החלטות מושכלות על בסיס נתונים. בעולם העסקי, אם תחליטו לפתוח סופרמרקט שכונתי או מסעדה איטלקית סביר להניח שגם אז תצטרכו לערוך מיפוי, שיסייע לכם להחליט על כדאיות כלכלית ועל מיקום גיאוגרפי רלוונטי, למשל שכונה תוססת וצעירה עם פוטנציאל לסועדים רבים לעומת שכונה ישנה ומזדקנת.

כשאנחנו רוצים לצאת לדרך עם מיזם, פרויקט או סטארט-אפ כלשהו עלינו לערוך מיפוי של מה קיים בשטח.

” זהו צורך אנושי בסיסי מאוד לדעת שיש מישהו שדואג לתהות איפה אתה אם אתה לא מגיע הביתה בלילה.

מורגט מיד

” הקהילה מתנוונת ללא הדחף של היחיד. הדחף נובל ללא האמפתיה של הקהילה.

ויליאם ג'יימס

מונחי מפתח

מיפוי כזה יסייע לנו ללמוד מהם הדברים החסרים לעומת אלה הקיימים, יסמן לנו פערים, ילמד אותנו על כישלונות למול הצלחות ויאפשר לנו חשיפה לכל הדמויות הרלוונטיות, ביניהן אנשי מפתח, אנשי מקצוע, ועוד. בקיזור זה תוכלו לראות דוגמה למיפוי בנושא פעילות חירום בקרב אוכלוסיות הקשישים, הנוער ובעלי המוגבלויות בחירום. מיפוי זה נערך במסגרת מיזם משותף של הג'וינט והסוכנות היהודית כמהלך מקדים לפני בניית מיזמים חברתיים וטכנולוגיים שיציגו פתרונות לפערים קיימים בקרב אוכלוסיות אלה בחירום.

מיפוי קהילתי: פעילות קהילתית היא פעמים רבות "התערבות" במרקם עדין. בעצם, כל התערבות שנרצה להפעיל בקהילה מצומצמת, בשכונה או בעיר עלולה לגרום התנגדויות, לעורר חשדנות ולייצר תחרות. התערבות קהילתית דורשת מאתנו לעשות סדרה של פעולות שיאפשרו לנו לבצע "כניסה חלקה" לתוך אותה קהילה. **מיפוי הוא הכלי הראשון והחשוב ביותר לביצוע לפני כל פעולה**. בין אם נכנסנו לקהילה מקצועית או גיאוגרפית כדאי שנסמן לעצמנו את כל מה שעלינו להבין וללמוד ביחס לאותה קהילה. המידע שייאסף יאפשר לכל הגורמים השותפים לתהליך לתכנן את הפעילות ולקבל החלטות מושכלות ורלוונטיות לאותה קהילה (תוכלו לעיין גם בכלי לניהול שותפויות כדי ללמוד על מיפוי שותפים). מיפוי רחב ככל האפשר, שבמסגרתו נשאל שאלות רבות, יאפשר לנו להכיר את הקהילה טוב יותר. ככל שניטיב להכיר את הקהילה שבתוכה אנו רוצים לפעול, כך יגברו הסיכויים לשיתוף פעולה מצד חברי הקהילה, מחד גיסא, ולתפירת הפרויקט הראוי והנדרש יותר לאותה קהילה, מאידך גיסא. מיפוי טוב יחשוף את היתרונות של הקהילה לצד החסרונות והפערים ויסייע לי ולחברי הקהילה לתכנן מענים קהילתיים איכותיים.

קהילה מקצועית

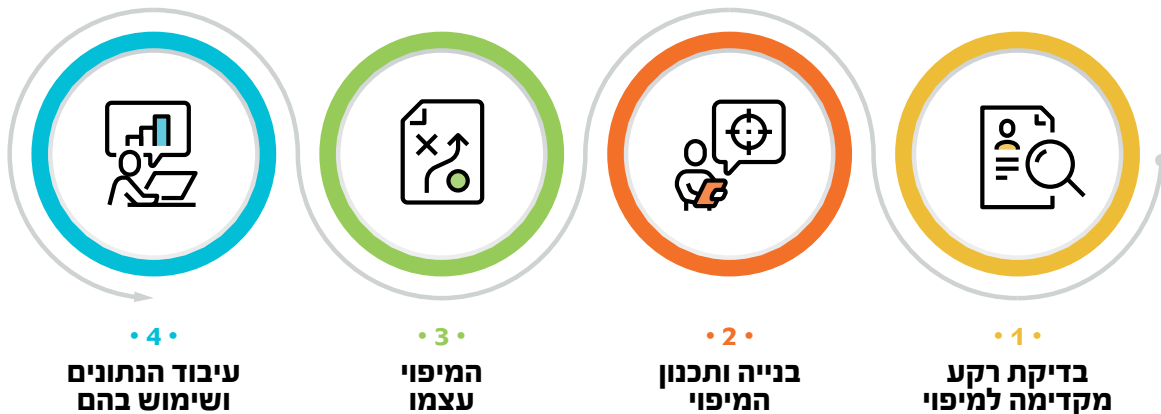
קהילה שמאגדת בתוכה פרטים שמשתייכים לאותו המקצוע, למשל קהילת המורים, קהילת נגרים. קהילות אלה חולקות עולם מושגים, ידע וערכים דומה.

קהילה גיאוגרפית

קבוצת פרטים המשתייכת לאותו מיקום גיאוגרפי במדינה, בעיר או בשכונה. לדוגמה קהילת שכונה ד' בבאר שבע, קהילת מצפה רמון, ישראלים.

מיפוי קהילתי: איך עושים את זה?

לפני שנתחיל במיפוי עצמו רצוי לענות על שאלות אחדות:

1. מהן **מטרות המיפוי שלנו**? האם מדובר רק ברצון להיכרות עם השכונה או האזור? האם אנחנו מעוניינים למפות את הפרויקטים הקיימים באזור כדי לבחון תחרות עם יוזמות דומות לזו שלנו?

2. האם **קיימים מיפויים שנעשו במקום בעבר על ידי ארגונים שונים או הרשות**? אם כן, האם נוכל לגשת אליהם, באיזו מידה הם מעודכנים ורלוונטיים עבורנו, באיזו מידה ישרתו את הצרכים שלנו?

3. האם יש **גורם מרכזי שנרצה לשתף בתהליך המיפוי**? למשל, אם אנחנו מחליטים למפות שכונה מסוימת, האם הרשות המקומית היא בהכרח שותף שלנו? שותפות של רשות מקומית במיפוי שכונה יכולה לתת לנו יתרונות רבים, כגון: נתונים קיימים ברשות, גישה לאנשי מקצוע ברשות, מיזמים משותפים עם הרשות, פרסום בפלטפורמות הרשותיות ואפילו השתתפות במימון הפעילות.

4. **מי הם חברי הקהילה שאותם נוכל לרתום לטובתנו ויהיו שותפים למיפוי**? (אם בכלל). עלינו לבחור את מי שיוכלו לעזור לנו בהמשך, מי שבאמצעות שיתופו יירתם לפעילות ויסייע לנו להפחית התנגדויות אפשריות.

5. האם יש **דפוסים תרבותיים ו/או ערכיים שעלינו להתחשב בהם לפני המיפוי**? למשל, אם אנו פועלים בקהילה חרדית יש לסגל התנהגות מסוימת וגם את אופן הלבוש.

6. האם **נשתף את חברי הקהילה בכל אחד משלבי המיפוי או רק בסופו**?

7. מהן **הדרכים שבאמצעותן נוכל לעזור עניין חיובי ורצון קהילתי לקחת חלק במיפוי ולאחר מכן בהתערבות עצמה**? למשל סוג של תגמול לפעילים או שיתופם בתוכניות עתידיות.

1 בדיקת רקע

טיפ טיפה

מיפוי יכול לייצר ציפייה ואכזבה בקרב מושאיו. אם מדובר בקהילות שהיו חלק מפרויקטים רבים, כמו למשל שכונות מצוקה, מיפוי נוסף עלול להיות עבורם עול וכן לעורר תחושת התמרמרות, שהנה שוב באים "לשאוב" מהם מידע לטובת פרויקט נוסף, שלדעתם לא ישפיע לטובה על המרקם השכונתי והם כבר שבעי הבטחות. לכן, כדי למנוע אכזבות והיעדר אמון יש לתאם ציפיות כבר בשלב המיפוי.

מיפוי קהילתי: איך עושים את זה?

2

תכנון המיפוי

בשלב הזה יש להגדיר את **ארבעת המ"מים: מרכיבים, מקורות, מתודה, מידע**. לשם כך, מומלץ לענות על השאלות הבאות:

1. אילו מרכיבים אנחנו רוצים למפות? או במילים אחרות - מה חשוב לנו למפות? מה המידע הדרוש לנו כדי להתקדם עם התוכנית/הרעיון/המיזם שלנו?

2. מהם ו/או מיהם המקורות שבאמצעותם נאסוף את כל המידע הדרוש לנו? לפני שנחליט מהם המקורות לאיסוף מידע, עלינו לדעת שהמיפוי צריך להכיל את כל המידע הקיים, שהוא רלוונטי עבורנו. המידע שנאסף יכול להגיע מחומרים שנכתבו בעבר, מרשת האינטרנט, מהרשות המקומית או מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. ראו דוגמה למיפוי מקיף שנערך בשכונת רוממה בירושלים. הנתונים היבשים שנאסף יעזרו לנו לבנות שאלות טובות יותר ומדויקות יותר למיפוי.

3. מהי המתודה (הדרך) באמצעותה אנחנו מתכוונים לאסוף את המידע? קיימות מתודות שונות לאיסוף מידע, שההבדלים העיקריים ביניהן: (א) כמות האנשים שתוכלו לראיין ולשאוב מהם מידע; (ב) היכולת לפגוש את הנשאלים באופן אישי ולהתרשם מהם מקרוב (הבעות הפנים, מידת החיוביות ושיתוף הפעולה ואפילו הרחבה של התשובות באמצעות דוגמאות). שאלונים שמופצים באמצעות האינטרנט מצומצמים יותר ומאפשרים מענה מוגבל באמצעות שאלות אמריקניות סגורות או מספר המילים שניתן לכתוב בכל תשובה. מתודות אפשריות הן:

א. ריאיון אישי: מפגשים אישיים עם חברי קהילה שנבחר או שיומלצו לנו על ידי חברים אחרים או על ידי פעילים בקהילה (למשל, עובדים סוציאליים קהילתיים). לריאיון יש להגיע עם שאלון שהכנו מבעוד מועד ושהתשובות עליו יסייעו לנו להתקדם.

ב. סקר אינטרנטי: את השאלון שהרכבנו נוכל להפיץ באמצעות האינטרנט או באמצעות קבוצות הוואטסאפ הקהילתיות.

ג. קבוצות מיקוד: נבחר קבוצה של אנשים באופן אישי או נפרסם 'קול קורא' פתוח בקרב הקהילה ונזמין את חבריה לקחת חלק במפגש פרונטאלי, שבו נעלה את השאלות החשובות לנו. נשתדל שהרכב הקבוצה יהיה מגוון וייצג את כלל חברי הקהילה מבחינת גיל, רמת הכנסה, מין וכדומה. נזמין אותם לערב של קבוצות מיקוד ושם נציג להם שאלות.

4. האם המידע יישאר אצלנו או יפורסם ברבים? (יש שיסכימו לשתף פעולה רק אם ידעו בוודאות שהנתונים שמסרו יישמרו בעילום שם). לפרסום נתונים יש לפעמים משמעויות פוליטיות, שעלולות לעורר התנגדויות. עם זאת, חשוב לדעת, שחשיפה תקשורתית למיפוי יכולה לעורר מודעות ציבורית רחבה ואפילו לקדם את הטיפול בנושא.

לדוגמה

רמת ההכנסה, רמת ההשכלה, מס' התושבים, מס' האקדמאים, מס' התלמידים בכיתה, אחוז הנשירה מבית הספר, ועוד.

לדוגמה

אם מיפוינו נושאים סביבתיים של פסולת ו/או זיהום אוויר, הגורמים האחרים עלולים לעורר התנגדות ולטרפד לנו את הפעילות.

מיפוי קהילתי: איך עושים את זה?

3

המיפוי

איסוף מידע קיים ובחירת השאלות

כל השאלות שנציג במסגרת תהליך איסוף המידע, בין אם הוא מבוצע בשאלון, ריאיון או סקר, צריכות להיות רלוונטיות בתשובתן למידע שעלינו לאסוף, כדי לתכנן את הפעילות ולקבל החלטות.

מלבד השאלות, כדאי שנציג לחברי הקהילה גם השערות, כלומר האם המצב הקיים יכול להיות שונה בתנאים אחרים, לדוגמה: האם יותר אנשים יבלו ויקנו במרכז הקניות השכונתי ויעודדו בכך כלכלה מקומית מקיימת אם המרכז יעבור שיפוץ ויהיה מזמין יותר או אם יהיו בו יותר תאורה ומצלמות והוא ירגיש יותר בטוח בשעות החשכה?

השאלות צריכות להיות מנוסחות בצורה ממוקדת וברורה ועלינו להשתמש בעולם מושגים המוכר לנשאלים. למשל, לא נשאל את תושבי השכונה מהן הטעויות המרכזיות בתכנון העירוני של המרחב הציבורי בשכונה. זאת שאלה שנפנה לאנשי מקצוע, למשל לגיאוגרפים, למתכנני ערים, למנהיגי העיר או למחלקת ההנדסה ברשות המקומית. נוכל לנסח שאלה זו באופן פשוט ונגיש יותר לתושבי השכונה, אם נשאל: מה היית משנה בשכונה? מה מפריע לך בשכונה? האם ניקיון השכונה משביע את רצונך? אילו דברים חסרים לך? דוגמאות ושאלונים תוכלו למצוא בקישור הזה - כלי מיפוי קהילתי שפותח על ידי מכללת אורנים.

טיפ טיפה

כדי לרתום תושבים לפעילות הקפידו לנסח את השאלון ולנהל את הריאיון / סקר / קבוצת מיקוד / מפגש / בצורה מכבדת, המעודדת שיתוף פעולה.

חשוב לזכור: יש לייצר בקרב הנשאלים אווירה נעימה. לשם כך, לא להגיע עם נקודת מבט שיפוטית או ביקורתית, לא להשתמש בביטויים פוגעניים ולנסח את השאלות בסגנון מתנשא ובאופן מעליב, לדוגמה: "השכונה שלכם מטונפת ונראית כמו פח אשפה גדול, האם זה לא מפריע לכם?"

- לפניכם דוגמה למיפוי קהילתי: תדריך למיפוי קהילתי הון-שחקנים-זהות
- דוגמה נוספת מתוך: מיפוי קהילתי של המועצה הישראלית להתנדבות, המיועד לעוסקים במעורבות חברתית של צעירים/ות ברשות

מיפוי קהילתי: איך עושים את זה?

4

עיבוד נתונים

מה עושים עם כל זה עכשיו?

אחרי שאספנו את כל המידע מומלץ לחברו לכדי מסמך עבודה אחד, מסודר, שבסופו נקדיש חלק למסקנות מהמיפוי. המסקנות עשויות להוכיח לנו שאכן צדקנו ויש פערים משמעותיים הדורשים התערבות שלנו והן יכולות גם להוכיח לנו שהרעיון שאליו הגענו לא רלוונטי. מלבד המסקנות, סביר שנקבל רעיונות ושמות של שותפים ובעלי תפקיד שכדאי לנו לרתום לפעילות.

לכן, לפני פרסום המסקנות או סיום המיפוי מומלץ לפגוש אחדים מהם (בעיקר אם אותם שמות עולים על ידי אנשים שונים). מסקנות המיפוי צריכות להיות רכיב חשוב בהתוויית המטרות והיעדים שלנו בהמשך.

כמה כלים שיכולים לעזור לכם בבניית המיפוי:

- פרופיל קהילתי גיאוגרפי: מהו פרופיל קהילתי? כיצד ניתן לבנות אותו ואילו מטרות הוא משרת. בכלי זה תיחשפו לשאלות לדוגמה, לדרכים לאיסוף השאלות והידע והשימוש בו.
- תדריך לפעילים של משרד הרווחה: כלי שפותח לטובת פעילים קהילתיים - תושבים שרוצים לייצר פעילות או להביא לשינוי בשכונה ובעיר שבה הם חיים. הכלי מנגיש מידע על תפקידים ומיומנויות שעליהם לרכוש כדי לחולל שינוי קהילתי. כלי זה מיועד גם לעובדים סוציאליים קהילתיים וליזמים חברתיים שרוצים לסייע לקהילה לחולל את השינוי הקהילתי בעצמה.
- פורמט מיפוי קהילתי של המועצה המקומית גלבוע: כחלק מקורס הכשרת מנהלי קהילות ברחבי המועצה. כאן הונגש כלי המיפוי כמשימה ראשונה משמעותית לפני שניגשים לכל משימה אחרת בניהול הקהילה. בכלי זה תוכלו למצוא מתווה למיפוי, שאלות מנחות וכן תחומים רלוונטיים למיפוי.